

Šarls Bodlērs starp “esamības šausmām” un “esamības sajūsmu”

“Nolādētais dzejnieks”

Šarls Bodlērs nezināja, ka pēcāk viņu ne tikai nokrustīs par “nolādēto dzejnieku”, bet pat uzskatīs par priekštecī ja ne gluži visiem, tad vismaz franču “nolādētajiem dzejniekiem”. Jēdzienu “nolādētie dzejnieki” radīja Pols Verlēns 1883. gadā, jau pēc Bodlēra nāves, ar šādu virsrakstu apkopodams rakstu ciklu par saviem spalvasbrāļiem Arturu Rembo, Stefanu Malarmē un Tristanu Korbjēru. Dažus gadus vēlāk viņš “nolādēto dzejnieku” virkni paplašināja, sarakstīdams apceres arī par citiem autoriem, tostarp pats par sevi. Tiesa, Bodlēru viņš sarakstā neiekļāva, kaut gan augstu vērtēja viņa dzeju un agrā jaunībā atradās starp tiem 30 cilvēkiem, kas 1867. gada 2. septembrī bija ieradušies pavadīt Bodlēru pēdējā ceļā. Apzīmējums ieviesās un nu jau faktiski ir pārtapis par jēdzienu, kas apzīmē noteiktu kultūrtipu, specifisku “dzīves mākslas” paveidu.

“Nolādētie dzejnieki” bijuši visās tautās, visos laikmetos. Tie ir autori, kas kaut kādu iemeslu dēļ izraidījuši sevi no sabiedrības, savukārt sabiedrība tiem piespēlē – un izraida gluži reāli, atteikdamās pieņemt viņu daiļradi un esamības principus. Viņi ir dumpinieki, kas nepieņem nedz sociālās, nedz estētiskās normas. Tipiska “nolādētā dzejnieka” pazīme – dzīves

laikā neatzīts, labākajā gadījumā plaši pazīstams ļoti šaurā lokā, toties pēc nāves iemanto slavu. Viņš nedzīvo, bet nemitīgi cīnās – varbūt ar rēģiem, varbūt ar sevi, varbūt ar dzīvi kopumā, un šī cīņa jau iepriekš nolemta sakāvei: “nolādētie dzejnieki” parasti sirmus matus nesagaida. Lielākoties viņu mūžs ir īss un liktenis – traģisks, ietonēts ar alkoholu vai narkotikām. “Nolādētā dzejnieka” esamībā viss noris uz robežas, tā ir nemitīga svārstīšanās starp “būt” un “nebūt”, dzīve viņam ir sevis iznīcināšana. Taču šajā pašiznīcināšanās procesā dzimst augstā literatūra, kurai lemts dzīvot gadu simtus.

Šis vispārīgais un visai aptuvenais “nolādētā dzejnieka” raksturojums pilnā mērā attiecināms uz Bodlēru. Viņš dzīvoja mūžīgā naudas trūkumā, slimību māks, absinta un narkotiku verdzībā. Dzīves laikā viņš vairāk bija zināms nevis kā dzejnieks, bet kā mākslas kritiķis, tulkotājs un žurnālists; būtībā, ja neskaita dažus mazāka apjoma tekstus, viņš publicēja tikai vienu dzejoļu krājumu – *Ļaunuma puķes* – un, oficiālās kritikas neatzīts, nomira 46 gadu vecumā. Taču pēc Bodlēra nāves *Ļaunuma puķes* kļuva par vienu no stūrakmeņiem, uz kuriem balstījās 19. gadsimta nogales un 20. gadsimta literatūra. Bodlērs, protams, bija dumpinieks, bet tai pašā laikā dziļi nelaimīgs un izmisis cilvēks, kurš esamību uztvēra kā jūgu. “Viņam vienlaikus vajadzīga sajūsma un šausmas, grēks un piedošana, murgs un sapnis,” rakstījis kāds Bodlēra biogrāfs. Savukārt Bodlēra pašraksturojums, kas vienlaikus pauž arī “nolādētā dzejnieka” pasaules izjūtu, fiksēts dzejolī *Héautontimorouménos* (tulkojumā no grieķu valodas – ‘sevis paša bende’): “Es brūce un vēl – duncis baiss! / Es vaigs un pļauka, kas to vajā! / Es esmu rats un spieķi tajā, / Un moceklis, un bendesmaiss!”

Stāsta, ka pēdējais vārds, ko Bodlērs izdvesis, gulēdams uz nāves gultas, bijis “Nolādu!”. Iespējams, tā ir tikai leģenda. “Nolādēto dzejnieku” kolorītās biogrāfijas ir pateicīga augsne romantiskām un eksaltētām leģendām, nelaime vien tā, ka viņu reālās dzīves ir traģiskas un drūmas.

XCII

Héautontimorouménos

Veltīts Ž. Ž. F.

Es tevi sitīšu bez dusmām,
Bez ienaida – kā miesnieks kāds,
Kā klinti Mozus tracināts!
Es tavām acīm likšu klusi

Te, manā Sahārā, kas plaukst,
Liet ciešanas ar siltu vilni.
Tad manas alkas cerībpilnās
Pār sāļo raudu dzelmi trauks

Kā kuģis, tālam ceļam posies, –
Un dvēselē, kas skurbi dūks,
Man tavu šņukstu ritms grūts
Kā trauksmes bungas atbalsosies!

Vai simfonijā dievišķajā
Es tikai akords nepareizais
Tādēļ, ka Ironija greizā
Man vajādama ceļā stājas?

Ir mana asins saindēta,
Un inde man no mutes šķīst;
Es – spogulis, kur katrubrīd
Šī pekles sieva sevi pēta.

Es brūce un vēl – duncis baiss!
Es vaigs un pļauka, kas to vajā!
Es esmu rats un spieķi tajā,
Un moceklis, un bendesmaiss!

Es esmu vampīrs paša krūtīs,
Kam ļaudis tikai garām iet,
Kam nolemts visu mūžu smiet,
Jo pasmaidīt ir pārāk grūti!

XCI

Nenovēršamais

I

Rau, Ideja, rau, Forma, Būtne
No zilgmes lejup krīt un gulst
Te, Stiksā, kurā dubļi plūst,
Pie kuras nenāk Debess sūtņi, –

Kāds Eņģelis, kas pārgalvīgs
Un Kroplīgumā iemilējies,
Pret murgu šo nu cīņā slējies
Kā peldētājs, kas kliegdams slikt, –

Un lēni pagurst mokās šajās,
Un milzīgs atvars, vaļā rauts,
To satver, dziedot tā kā strauts,
Un ievelk tumsā guldzošajā;

Cits apburtais pa dubļiem brien,
Tam blakus rāpuļi mudž drausmi,
Gar sienu nevarīgs viņš taustās –
Pēc gaismas lūkojas arvien.

Cits nolādētais gauži sargās,
Bez lampas krauju nokāpdams,
Un tikai smaka pretī tam,
Nav kāpnēm gala un nav margu,

Tik uzglūn gļotains briesmonis
Ar fosforiskām acīm, kuras
Kā divu krāšņu mutes kuras,
Un tumšāks top vēl apkārt viss;

Kāds kuģis Ziemeļpola vējos,
Tverts spožās kristāllamatās,
Vēl meklē ledū pēdas tās,
Pa kurām gūstā ieslīdējis.

– Šie simboli vizizteiktāk
Pauž nenovēršamības sodu
Un parāda, ka tiešām Jodam
Viss padodas, lai ko viņš sāk.

II

Ai, dzidrums virs dulķēm dziļām,
Kad sirds kļūst pašas spogulis
Un atspoguļo debesis,
Kur liķabāla zvaigzne zvīļo.

Šī ironiskā bākas acs,
Šis pekles žēlastības mājiens,
Viens vienīgs gods un mierinājums
Ir miers, ko Ļaunumā var rast!

XCIV

Pulkstenis

Ak, Pulksteni! Tu dievs, kas vienaldzīgi spītīgs,
Tavs pirksts mūs brīdina un saka: “*Atceries!*”
Uz tavu sirdi Sāpes vibrēdamas skries
Un ietrieksies kā mērķī, klusi izraudzītā,

Bet Bauda gaisīgā bēgs pretī pamalei
Kā silfīda uz aizkulisēm tumsas alkās.
Ik mirklis padzeras no tava prieka malka,
Ko liktens cilvēkam tik vienu reizi lej.

Trīstūkstoš sešsimt reižu stundā Tikšķētāja
Čukst ausī: “*Atceries!*” – Un steidzīgs Šisbrīdis
Bilst knišķa balsī: “Esmu Bijareiz, un viss
Tiks izsūknēts no tevis un no tavas mājas!”

Remember! Esto memor! (Visās valodās
Māk runāt mana mute.) *Atceries:* šai saulē,
Tu, bezrūpīgais auša, minūtes ir čaulas,
No kurām izbirs zelts, ja nolobīsi tās!

Un atceries, ka Laiks ir spēlmanis, kas spējīgs
Bez krāpšanās ņemt visu, visu banku šķiest!
Dilst dienaslaiks, nakts pieaug, *atceries!*
Un smilšu pulkstenis drīz būs jau iztecējis...

Drīz Gadījums, šis cēlais dievu dēls,
Un Tikumība, tava sieva šķīstā,
Un nožēlas, šis nabagnams, kur mīti,
Tev sacīs: “Gļēvuli, laiks posties, ir jau vēls!””